

LUND UNIVERSITY

Tittande makt

Persson, Anders

Published in:
Helsingborgs Dagblad

1985

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Persson, A. (1985). Tittande makt. *Helsingborgs Dagblad*, (851107).

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

KULTUR

THOMAS MATHIESEN drar i sin nya bok "Tittarsamhället" paralleller mellan massmedia och samhällets kontroll- och övervakningssystem, sedda ur ett makt-

perspektiv. Det är en idébok om medierna som skapar passivitet och kontrollsystemen som skapar ångest, om medierna, där många ser få och kontrollsystemen, där få

ser många. Båda systemen tenderar att öka sin makt över människorna. Anders Persson diskuterar i sin recension tittarsamhällets "panoptiska fångelser".

En nyutkommen bok, Tittarsamhället, Korpen (ca-pris 96 kr) hävdar Thomas Mathiesen att det finns tre paralleller mellan massmedia och samhällets kontroll- och övervakningssystem:

1. De har historiska rötter i centrala samhällsinstitutioner långt tillbaka i tiden;

2. Båda har solfjädersform som organiseringsform. Kontroll- och övervakningssystemen är panoptiska, organiserade med målet att få ska kunna se många. Massmedia organiserar med stödet med en sändare av ett budskap och många samtidiga mottagare;

3. Såväl kontroll- och övervakningssystemen som massmedia är enkelsidiga. Det rör sig varken om ömsesidig övervakning eller ömsesidig kommunikation.

Panoptiken

som social organiseringsform

Mathiesens bok är enligt honom själv en "idébok". Avsikten har med andra ord inte varit att lansera bevisade slutsatser, utan att föra fram synpunkter, i detta ords egentliga bemärkelse.

En idé och synpunkt som förs fram är att det panoptiska fångelse - fångelse där få ser många - är en modell av en ny samhällstyp. Denna idé, som författaren lånat av Michel Foucault, bildar på ett sätt utgångspunkt för Mathiesens vidare synpunkter på kontroll- och övervakningssystemens samt massmedias utveckling.

Kontrollsystemen och massmedia - båda panoptiska till sin struktur - har en central plats i samhället. Vi övervakas ständigt i det moderna samhället - direkt via statens, varuhusens, bevakningsbolagens titande TV-kameror och indirekt via omfattande registreringsystem. Den moderna tekniken har av den titande makten tagits i anspråk för att tillfredsställa dess, verkar det som, omöjliga "vilja att veta", för att nu slå an ytterligare ett centralt tema hos Foucault.

Nu finns det en, åtminstone yttlig, motsättning mellan övervakningssystemen och massmedia. När det gäller massmedia är det ju de många som betraktar de få och inte tvärtom. Detta faktum borde slå undan alla tänkbara paralleller mellan övervakningssystemen och massmedia. Lösningen på problemet är inte, vilket kanske den förföljelsemaniske kunde tro, att Mathiesen avslöjar en för alla hittills dold hemlighet, nämligen att vår TV kan se oss.

Nej, Mathiesens poäng är att den moderna massmediatekniken ökar de manges möjlighet att se de få, vilket är raka motsatsen till panoptik. Men: genom att många sysselsätts med att titta på få, helt och hållet på de senares villkor, styr och kontrollerar de få vad de många ser och gör. Även om alltså inte de få ser de många vet de vad "massan" sysselsätter sig med.

Vad de manges massmediasysselsättning egentligen består av är naturligtvis en empirisk fråga. Författaren presenterar en del forskningsresultat som tyder på att lokal-TV-projekt

Tittande makt

inte inneburit något brott med den tidigare utvecklingen. På det hela taget har lokal-TV samma solfjädersform som "central-TV". Tittarnas möjlighet att påverka budskapet har inte ökat. Något brott med solfjädersformen - en sändare och många samtidiga mottagare - kommer de nya satellitsystemen naturligtvis inte heller att innebära.

Övervakning, media och makt

Mathiesen sätter in övervakningssystemen och massmedia i ett maktperspektiv. Han diskuterar problem förknippade med ett

sådant perspektiv, men gör sedan inte som så många andra samhällsvetare, överger makten som kategori. Istället argumenterar han för en mycket vid definition av makt som går ut på att makten "finns invävd i alla sammanhang", men väljer slutligen efter moget övervägande ett något snävare maktbegrepp.

Mot bakgrund av diskussionen om makt genomför författaren därrefter en synnerligen idérisk och stimulerande analys av mediernas makt och kontrollmakten, vars resultat jag ska återge i det följande.

Mathiesen har alltså konstaterat

att det finns paralleller mellan media och kontrollsystemen. Nu beskriver han de resp systemens funktioner med avseende på deras bidrag till bevarandet av den rådande samhällsordningen.

För det första har media en cementerad inverkan på människors åsikter. Konkret innebär den funktionen att media befäster existerande, gångbara uppfattningar snarare än stimulerar uppröriskt tänkande. Medan media cementerar, avskiljer kontrollsystemen individer från ordningen, t ex genom stämpling av personer som bedöms avvika.

För det andra är ett viktigt

inslag i mediernas styrning av uppmärksamheten. Media har en dagordningsfunktion och kan således välja ut företeelser gentemot vilka människornas uppmärksamhet därmed riktas. Kontrollmakten, å andra sidan, arbetar som författaren så tydligt uttrycker det "utanför samhällets allmänna dagordning". Kontrollsystemen bearbetar det dolda.

För det tredje intresserar sig media för det dagsaktuella, nyheterna medan kontrollsystemen arbetar med permanenta hot mot samhället: kriminalitet, den yttre fiendens u-båtar, den inre fiendens politiska avvikelser. När de båda maktsystemen någon gång möts formuleras det permanenta om i termer av något dagsaktuellt.

Media skapar, för det fjärde, passivitet dels på grund av den tid som åtgår för att hålla sig informerad och dels på grund av mediainnehållets "flimrande" karaktär. Kontrollsystemen skapar ångest, en gnagande känsla av hot och osäkerhet. För det femte och slutligen karakteriseras media av att få blir synliga (många ser få) medan kontrollsystemen präglas av att de få är osynliga (få ser många).

Sammantaget skapar media resp kontrollmakten två tolkningsramar eller paradigmer för förståelse av samhället. Media skapar en tolkningsram som ger upphov till en "bekräftande, yttlig och underdanig förståelse av samhället". Mathiesen kallar den för bekräftelseparadigmet. Kontrollsystemens tolkningsram, misstänklighetsparadigmet, ger å andra sidan upphov till "en avskiljande, misstänklighetsparadigmet och ångsig förståelse av samhället".

Motstånd är möjligt

Enligt Mathiesen tenderar media- och kontrollsystemen att öka sin makt över människorna. Men det finns trots allt ingen anledning att sprida vanmäktighetsförelörelser, utan motmakten kan växa ur det motstånd som finns mot bekräftelsens resp misstänklighetsparadigmet, menar författaren och formulerar av det skälet alternativt, vilka kännetecknas av samhällskritiskt innehåll och kommunikation mellan människor oberoende av media.

Mathiesen poängterar vidare att motmakten måste bygga på alternativa underifrånförståelser av samhället.

Tittarsamhället avslutas med ett efterord om "myter och medier" vilket bl a innehåller följande rader:

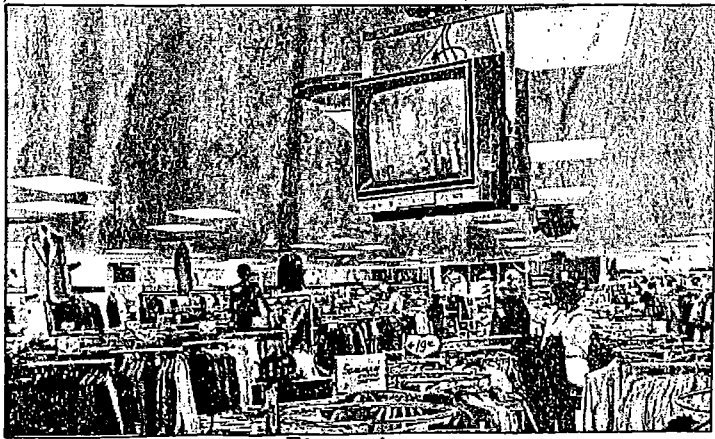
"Den viktigaste uppgiften är...att ge underbyggda, vederhäftiga korrekter till de moderna myterna. Att ta sig an det mödosamma arbetet att vaska fram det - ofta lilla - som är sant eller som man faktiskt vet. Och sedan visa det oredderhäftiga i resten av myterna...Att göra detta är samhällsvetenskap när den är som bäst".

Det är ingen tvekan om att Thomas Mathiesen, med sina böcker Den dolda disciplineringen, Makt och motmakt och nu Tittarsamhället tillhör en av de främsta skandinaviska representanterna för en sådan samhällsvetenskap.

Anders Persson

Många ser få.

Få ser många.